

8-14 may 2025-ci il

№18

Azərbaycan-Çin münasibətləri yeni mərhələdə: daha möhkəm dostluğa və daha güclü strateji tərəfdaşlığa doğru

Coxtərəfli, pragmatik xarici siyasət kursu yürüdən Azərbaycan beynəlxalq münasibətlər sisteminin bütün subyektləri ilə qarşılıqlı və bərabərhüquqlu əlaqələrin qurulmasını və inkişafını hədəfləyir. İndiyədək ölkəmiz bu istiqamətdə uğurlu siyasi-diplomatik fəaliyyət həyata keçirib. O da aydındır ki, sürətlə dəyişən beynəlxalq münasibətlər fonunda ortaya çıxan reallıqlar geostrateji güc mərkəzləri ilə siyasi-iqtisadi tərəfdaşlıq əlaqələrinə xüsusilə diqqətlə yanaşmağı zəruri edir. Bu baxımdan Azərbaycanın Çin Xalq Respublikası ilə xüsusi son onillikdə yeni siyasi məzmun kəsb edən əlaqələri uğurlu xarici siyasətin mükəmməl nümunəsi hesab oluna bilər.

Bəşər sivilizasiyasının bəşiklərindən biri

Qədim tarixə və zəngin mədəniyyətə malik olan Çin haqlı olaraq müasir sivilizasiyanın bəşiklərindən biri sayılır. Əsrlər boyu çinlilər bəşəriyyətin inkişafına böyük töhfələr veriblər. İpəyi, farforu, barıtı, kağızı və digər faydalı məhsulları bəşəriyyətə bəxş edənlər məhz onlardır. Çinin tarixi abidələri möcüzələr hesab olunur, bir çox təbiət mənzərələri füsunkarlığı ilə heyranedicidir. Böyük Çin səddi qədimdən bu ölkənin zamana tabe olmayan qiymətli simvolu hesab olunur və Yer üzündə kosmosdan müşahidə edilən yeganə abidədir.

Çindən danışarkən Konfutsi təliminə toxunmaq mümkün deyil. Çünki konfutsçilik həm siyasət, həm inzibati sistem, həm də iqtisadi və sosial proseslərin ali nizamlayıcısı - bir sözlə, tam çinli həyat tərzinin əsası, Çin sivilizasiyasının mahiyyətidir. İki min ildən artıq zaman ərzində konfutsçilik çinlilərin şüur və hisslərini formalaşdırmış, onların etiqadlarına, psixologiyasına, davranışına, təfəkkürünə, qavrayışına, məişətinə və həyat tərzinə təsir etmişdir. Konfutsinin biliklərə, humanizm və yüksək məənvi ideallar uğrunda mübarizəyə çağırışlarının çinlilərin onlarca nəslə üçün nəhəng təbiəvi əhəmiyyəti olmuşdur. Elə bu səbəbdən də bu fəlsəfi dünyagörüşü dünyada diqqətlə izlənilmişdir və bu gün də konfutsizm ümumbəşəri cazibəyə malikdir. Çin cəmiyyəti yüz illər boyu bu fəlsəfi təlimə müraciət etmiş və hazırkı yüksəliş dövrünə gələnə çıxmışdır. Bu gün Çinin inkişafının əsas xüsusiyyətləri elmi inkişaf, sərbəst inkişaf, açıq inkişaf, sülhün inkişafı, qarşılıqlı əlaqə əsasında inkişaf və birgə inkişaf kimi məsələləri özündə ehtiva edir.

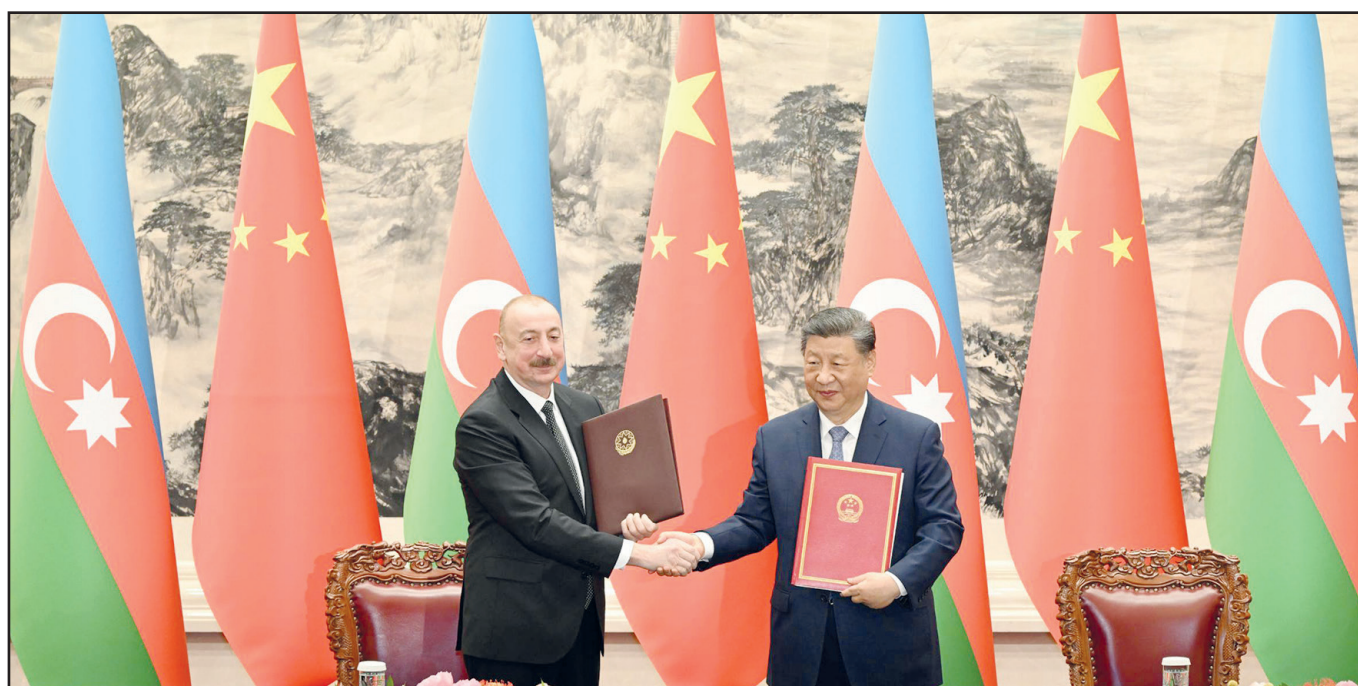
Bu gün Çin təkcə qədim tarixi, ənənələri, mədəniyyəti, ixtiraları ilə deyil, həm də müasir dünyada ən sürətlə inkişaf edən bir ölkə kimi diqqəti cəlb edir. Xüsusən son yarım əsrdə bu inkişaf dünyanın bütün başqa böyük ölkələrindən fərqli olaraq fasilə vermədən, təəccüb doğuran sürətlə davam edir. Ümumi daxili məhsul istehsalının həcminə görə hələ XX əsrin birinci yarısında geridə qalan, işğalla üzləşən, yoxsulluğu ilə seçilən yarımfeodal Çin indi dünya iqtisadiyyatının nəhəngi olan ABŞ-lə rəqabətdədir.

Məhz Çin rəhbərliyinin uzaqgörən və müdrik siyasəti nəticəsində ölkə misilsiz nailiyyətlər əldə etmişdir. Güclü iqtisadi inkişaf, ölkədaxili sabitlik və təhlükəsizlik, əhalinin yüksələn rifahı bunun aydın göstəricisidir. Sürətli inkişafın əsas səbəblərindən biri də Çin hökumətinin tarixdə üzləşdiyi çətinliklərdən düzgün nəticə çıxarmasıdır.

2035-ci ilə qədər Çində yüksək səviyyəli sosialist bazar iqtisadiyyatı sistemi tam formalaşacaq və daha da mükəmməlləşəcək, dövlət idarəçiliyi sistemi və imkanları müasirləşəcək. Bu da modernləşdirilmiş sosialist ölkənin tam qurulması üçün möhkəm zəmin yaradacaq.

Çin dövlətinin idarəçilik üsulunun və iqtisadi quruluşunun dünyada bənzəri yoxdur. Çinlilər bunu spesifik xüsusiyyətləri olan idarəçilik forması adlandırırlar. Bu ölkənin xarici siyasət doktrinasının əsasını başqa ölkələrin daxili işinə qarışmamaq və iqtisadi əlaqələri ikitərəfli qarşılıqlı, faydalı əməkdaşlıq çərçivəsində inkişaf etdirmək təşkil edir. Çin dövlətlərə böyük və kiçikliyinə, varlı və ya kasıb olmasına görə fərq qoymur və bütün digər ölkələrlə münasibətlərdə vahid qarşılıqlı maraqlara söykənən mövqe nümayiş etdirir.

Onu da qeyd etmək yerinə düşər ki, ÇXP-nin

Sədri Si Cinpin 2012-ci ildən ötən 13 il ərzində "Çin xarakterli sosializmi yeni inkişaf epoxası"na daxil etməyi bacaran müdrik liderdir. O, "Bir dövlət, iki sistem" konsepsiyasından çıxış edərək müstəqil siyasət aparır və dövlətinin milli maraqlarını ən yüksək səviyyədə qorumaq nümunəsini ortaya qoyur. Təqəütblü dünyaya deyil, çoxqütblü dünya reallığını müdafiə edən Çin hegemon dövlət və dövlətlər koalisiyasını qəbul etmir. Həç bir hərbi bloka daxil olmamaq xəttinə sadıqdır. "Vahid Çin" ideyasına münasibətdə dövlətlərin davranışına adekvat olaraq tərəfdaşlarını, rəqiblərini və düşmənlərini müəyyən edir. "Yumşaq güc" idarəçilik metodundan çıxış edərək, beynəlxalq siyasi davranışının konturlarını cızır.

Dostluğa və mehriban əməkdaşlığa söykənən Azərbaycan-Çin münasibətləri

Tarixin bütün mərhələlərində dünyada öz yeri, mövqeyi olan ölkə kimi diqqəti cəlb edən Çinlə Azərbaycan arasında əlaqələrin yaranması coğrafi uzaqlığa baxmayaraq, eramızdan əvvəl təsadüf edir. Qədim Azərbaycan dövlətləri beynəlxalq tranzit ticarəti yolunda yerləşdiyinə görə tarixi İpək yolu müəyyən əlaqələrin formalaşmasında əsas vəsilə olmuşdur. 2500 il əvvəl tarixi İpək yolu vasitəsilə Azərbaycan və Çin xalqları arasında mədəni və ticari əlaqələr formalaşmışdır. Bu tarixi bağlılıq dahi Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvinin XII əsrdə yazdığı əsərlərdə də öz əksini tapmışdır.

Azərbaycan-Çin mədəni əlaqələrinin tarixi mənzərəsinə nəzər saldıqda sovet dövründə bu əlaqələrin xüsusi bir ardıcılıqla həyata keçirildiyinin şahidi oluruq. Bu, ilk növbədə, onunla əlaqədar idi ki, əvvəlki tarixi dövrlərdən fərqli olaraq Çinlə mədəni əlaqələrin aparılması sovet dövlətinin xüsusi siyasəti çərçivəsində həyata keçirilirdi. Bu əlaqələr ikitərəfli əməkdaşlıq kontekstində reallaşdırılırdı. Azərbaycan da SSRİ-nin tərkib hissəsi kimi ümumdövlət siyasətindən çıxış edərək Çinlə mədəni əməkdaşlıq aparırdı. 1920-ci ilin sentyabrında Bakıda keçirilən Şərq xalqlarının I Qurultayında Çindən də nümayəndələrin iştirakı yeni tarixi şəraitdə iki ölkə Sovet Azərbaycanı və Çinlə mədəni əlaqələrin qurulması işində mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

İqtisadi sahədə əldə etdiyi uğurlara, xarici və daxili siyasətin nəticəsində nail olduğu davamlı inkişafa görə dünyanın diqqətini özünə cəlb etməyi bacaran Çin Xalq Respublikası ilə Azərbaycan arasında çağdaş dövrdə siyasi, iqtisadi, ticarət, enerji, mədəniyyət, kənd təsərrüfatı, turizm, təhsil kimi sahələrdə yüksək səviyyədə əməkdaşlıq əlaqələri formalaşmışdır.

Müasir Azərbaycan-Çin münasibətlərinin tarixi 1991-ci ildən başlayır. Çin Azərbaycanın müstəqilliyini 27 dekabr 1991-ci ildə tanımış, diplomatik münasibətlər isə 2 aprel 1992-ci ildə qurulmuşdur. Azərbaycan xalqının Ümummillət Lideri Heydər Əliyevin 1994-cü ilin martında Çinə rəsmi səfəri bugünkü münasibətlərin dayanıqlı təməlini qoymuşdur. Heydər Əliyevin səfərindən sonra iki ölkə arasında ikitərəfli münasibətlər möhkəmlənmiş, əlaqələr sürətlə inkişaf mərhələsinə qədəm qoymuşdur. Səfər zamanı Azərbaycanla Çin arasında dostluq münasibətlərinin inkişaf etdirilməsinin əsasları haqqında birgə bəyanat, hava yolunun açılması haqqında, elmi-texniki və mədəni əməkdaşlıq, radio və televiziya, turizm sahəsində qarşılıqlı fəaliyyət haqqında sazişlər, ümumilikdə isə

göstərilir ki, Azərbaycan vahid Çin dövlətini tanıyır və Tayvan Çin ərazisinin ayrılmaz hissəsidir. Həmçinin Çin Azərbaycan suverenliyi və ərazi bütövlüyünü dəstəkləmiş, BMT Təhlükəsizlik Şurasının Dağlıq Qarabağ münasibətinə dair müvafiq qətnamələrinə əməl edilməsinə çağırmışdır.

2005-ci ildə imzalanmış Birgə Bəyannamənin 9-cu maddəsində bildirilir: "Azərbaycan tərəfi təsdiq edir ki, dünyada yalnız bir Çin var, Çin Xalq Respublikasının hökuməti Çini təmsil edən yeganə qanuni dövlətdir, Tayvan isə Çin ərazisinin ayrılmaz hissəsidir". 11-ci maddədə isə Çin tərəfi Azərbaycan Respublikasının suverenliyi və ərazi bütövlüyünə dəstək verdiyini təsdiqləyir və BMT Təhlükəsizlik Şurasının Dağlıq Qarabağ münasibətinə dair qətnamələrinə əməl edilməsinə çağırır, bu münasibətin sülh yolu ilə həll edilməsinə tərəfdar olduğunu, beynəlxalq ictimaiyyətin bu istiqamətdə göstərdiyi səyləri dəstəklədiyini bildirir.

2015-ci ildə imzalanmış Birgə Bəyannamədə də tərəflərin bir-birinin problemlərinə ortaq yanaşması əksini tapıb. 2008-ci il martın 14-də Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərindəki vəziyyətinə dair BMT Baş Məclisi tərəfindən qəbul olunan qətnamədə Çin Azərbaycanın lehinə səs verib, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü dəstəklədiyini bildirib və münasibətin sülh yolu ilə həllinə tərəfdar olduğunu bildirib.

Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü daim dəstəkləyən Çin 2020-ci il sentyabrın 27-də - Vətən müharibəsi başlayanda da ədalətli mövqeyə ortaya qoymuşdu. Ən mühüm məqamlardan biri də odur ki, Çin artıq keçmişdə qalan Qarabağ müharibəsinin nəticələrini tanıyır.

(davamı gələn sayımızda)

Akademik Ziyad Səmədzadə
"Azərbaycan" qəzeti, 1 may 2025-ci il

